

ISSN: 2181-4066

DOI Journal 10.56017/2181-4066

JOPAPS

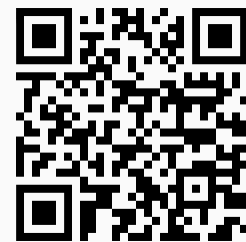

JOURNAL OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

Volume 1, Issue 5

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ

IMFAKTOR
PAGES

MAY | 2023

ISSN: 2181-4066
DOI Journal 10.56017/2181-4066

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

I-ЖИЛД, 5-СОҢ

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-I, НОМЕР-5

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

VOLUME-I, ISSUE-5

ТОШКЕНТ - 2023

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ | PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

№ 5 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.56017/2181-4066-2023-5>

Бош муҳаррир:

Нишонова З. – психология фанлари доктори, профессор

Масъул муҳаррир:

Давлатов О. Ғ. – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори

Таҳририят аъзолари:

Абдужаббарова М. – педагогика фанлари номзоди, доцент
Абдурахимов Қ. – психология фанлари бўйича фалсафа доктори
Акмалов А. – педагогика фанлари номзоди, доценти
Акрамова Ш. – педагогика фанлари доктори, профессор
Алиев М. – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори
Джураев Д. – педагогика фанлари доктори
Душанов Р. – психология фанлари номзоди, доценти
Негматовна Г. – педагогика фанлари номзоди, доцент
Разакова Р. – психология фанлари бўйича фалсафа доктори
Тожибоева Г. – психология фанлари бўйича фалсафа доктори
Тожибоева Г. – психология фанлари бўйича фалсафа доктори
Тўйчиева С. – психология фанлари номзоди, доцент

Мазкур фанлараро илмий-амалий журнал Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2022 йил 22 декабрь куни № 054834-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Саҳифаловчи\Page Maker\Верстка: Абдурахмон Хасанов

Таҳририят манзили: <https://imfaktor.uz>, 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2/27-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55, E-mail: tahririyat@imfaktor.uz

© IMFAKTOR Pages, 2023 йил.

© Муаллифлар жамоаси, 2023 йил.

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ | PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

Педагогика фанлари

XOLDAROVA Iroda Valijonovna

*Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

ABDULLAYEVA Sevaraxon Valijon qizi

*Farg'ona davlat universiteti
magistranti*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7965913>

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARNING EKOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

ANNOTATSIYA

Maqolada kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ekologik kompetensiyasini shakllantirish zamonaviy ta'lim oldida turgan eng muhim va asosiy vazifalaridan biri ekanligi haqida so'z borib, ta'lim jarayonida kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ekologik kompetentligini shakllantirishning asoslari haqida ma'lumotlar berib o'tilgan. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda ekologik kompetentsiyani shakllantirish bo'yicha xulosalar chiqariladi.

Kalit so'zlar: kompetentlik, ekologik kompetentlik, kompetensiya, ekologik kompetensiya, barkamol shaxs, kichik maktab yoshidagi o'quvchilar, ekologik xavfsizlik.

Холдарова Ирода Валижонова

*Преподаватель Ферганского государственного университета
Доктор философии по филологии (PhD)*

Абдуллаева Севарахон Валижонова

*Ферганского государственного университета
магистрант*

РАЗВИТИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

АННОТАЦИЯ

В статье говорится о том, что формирование экологической компетентности учащихся младшего школьного возраста является одной из важнейших и основных задач, стоящих перед современным образованием, представлена информация об основах формирования экологической компетентности учащихся младшего школьного возраста в образовательном процессе. пройдено. Делаются выводы о формировании экологической компетентности у учащихся младшего школьного возраста.

Ключевые слова: компетентность, экологическая компетентность, компетенция, экологическая компетентность, всесторонне развитая личность, учащиеся младшего школьного возраста, экологическая безопасность.

Khoidarova Iroda Valizhonovna
Fergana State University teacher
Doctor of Philosophy in Philology (PhD)

Abdullayeva Sevarakhon Valijonovna
Fergana State University
master

DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

ANNOTATION

The article talks about the fact that the formation of environmental competence of students of junior school age is one of the most important and main tasks facing modern education, and provides information about the foundations of the formation of environmental competence of students of junior school age in the educational process. passed. Conclusions are drawn on the formation of environmental competence in students of junior school age.

Key words: competence, ecological competence, competence, ecological competence, well-rounded person, pupils of junior school age, ecological safety.

Zamonaviy murakkab ekologik sharoitlarda mas'uliyatli qarorlar qabul qilish uchun inson atrof-muhitning turli sohalarida nafaqat chuqur bilimga ega bo'lishi, balki muayyan yoki inqirozli ekologik vaziyatda harakat qilish qobiliyatiga ega bo'lishi muhimdir. Bilim, tajriba, qadriyatlar va moyilliklarga asoslangan va ekologik kompetensiyaga ega bo'lgan insonning bu qobiliyati – har qanday ekologik muammolarni hal qilish uchun mahorat talab qiladi. Kengroq ma'noda, atrof-muhit qobiliyati insonning ma'lum bir ekologik vaziyatdan samarali foydalanish uchun mos bilim va harakatlarni qo'llash qobiliyatiga mos keladi. Shunday qilib, “ekologik yetuklik” tushunchasi ko'p qirrali, uning mazmuni va darajasi ko'plab omillarga bog'liq: ekologiya va unga aloqador fanlarning rivojlanishi, atrof-muhit munosabatlarida muayyan ijtimoiy-tabiiy sharoitlar va tendensiyalar va ekologik salohiyatning boshqa o'ziga xos xususiyati muayyan ekologik vaziyatda uning haqiqiy namoyonidir. Ekologik jihatdan kompetentlik bo'lish, ilgari olingan bilim va tajribaga asoslangan muayyan ekologik vaziyatda mohirlik bilan harakat qilishdir [1, B.180].

Ekologik kompetensiya – kichik maktab yoshidagi o'quvchilar uchun zarur bo'lgan o'zaro shaxsiy sifatlar (bilim, ko'nikma, malaka, faoliyat usullari)ning atrof-muhitni saqlab qolish majmuidir. Ekologik kompetensiya – insonning atrof-muhitni asrash, ekologik muammolarni hal qilish qobiliyati, tayyorligi va tajribasidir.

Ekologik kompetensiya – ekologiya fani bo'yicha egallagan nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarini kundalik hayotida duch keladigan amaliy va nazariy masalalarni yechishda foydalanib, amaliyotda qo'llay olishdir.

Kompetentlik – (lotincha : competens – layoqatli, qobiliyati bor) sof kasbiy bilim, ko'nikma va malakalar, tashabbuskorlik, hamkorlik, guruhda ishlash layoqati, kommunikativ qobiliyat, real baholay olish, mantiqiy fikrlash, axborotni saralash va foydalana olishdir.

BMTning atrof-muhit masalalaribo'yicha Stokgolm konferensiyasining (1972) qarori bilan kattalar va yoshlar uchun atrof-muhit bo'yicha xalqaro ta'lim dasturini yaratish e'lon qilindi. 1970- yilda SSSR pedagogika Akademiyasida tabiatni muhofaza qilish bo'yicha kengash tashkil etildi. 1972- yilda – atrof –muhit ta'limi laboratoriyasi tashkil etildi. Ekologik ta'limni rivojlantirishda YUNESKO/YUNEPining atrof-muhit bo'yicha ta'lim bo'yicha xalqaro konferensiyasi (Tbilisi, 1977) muhim voqea bo'ldi. Konferensiya ta'limni ekologik muammolarini hal qilishning majburiy va samarali vositasi sifatida ko'rib chiqishni tavsiya qildi.

"Atrof – muhit ta'limi" (atrof-muhit ta'limi) atamasi - ekologik ta'lim, deb talqin qilindi, bu esa tabiiy fanlar-ekologiya fanini o'rganish bilan bog'liq ekologik muammolarni hal qilish uchun ta'limni aniqlashga asos bo'ldi.

Ekologik ta'lim to'rt asosiy maqsadlari shakllantirilgan:

- 1) bilish o'rganish;
- 2) amaldagi o'rganish;
- 3) birgalikda yashashni o'rganish;
- 4) bo'lishni o'rganish.

Ekologik kompetensiya (mutaxassis) nazariy bilimlarni, ekologiya sohasidagi amaliy ko'nikmalarni va kasbiy faoliyat tizimida o'ziga xos funksiyani bajaradigan muayyan shaxsiy fazilatlarini birlashtirishga asoslangan murakkab tizim obyekti sifatida belgilaydi, bu esa axloqiy tanlov sharoitida ekologik jihatdan yetarli xulq –atvorga tayyor bo'lishiga olib keladi.

Ekologik kompetensiya atrof – muhit va inson faoliyati haqidagi bilimlarni, sog'liq uchun ekologik xavflarni va muayyan hayot sharoitlarida ekologik jihatdan to'g'ri harakat qilish qobiliyatini qo'llashdir [2, B.64].

Bugungi kunda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha eng istiqbolli strategiya – 179 davlat va hukumat rahbarlari, shu jumladan, O'zbekiston tomonidan qabul qilingan barqaror rivojlanish kontsepsiyasi, tabiiy ekotizimlarining imkoniyatlari doirasida ehtiyojlarni o'lchash yo'nalishida odamlarning ongi va turmush tarzini o'zgartirish zarurligini ta'kidlaydi.

Ekologik kompetent-yashash muhitini saqlab qolish uchun samarali faoliyat uchun zarur bo'lgan shaxsning o'zaro bog'liq fazilatlarini (bilim, ko'nikma, faoliyat usullari) to'plami. Ekologik yetuklik-insonning yashash muhitini saqlab qolish, ekologik muammolarni hal qilish qobiliyati, tayyorligi va tajribasidir [3, B.142].

Shunday qilib, atrof-muhit malakasi – bu shaxsning xarakteristikasi:

- ekologik bilim – insonning atrof-muhit bilan o'zaro ta'sirining tabiati va me'yorlari haqidagi g'oyalar–tabiatning eng muhim qiymati sifatida namoyon bo'lishi;
- ekologik muammolarni hal qilish qobiliyati – atrof-muhitni muhofaza qilish va yaxshilash bo'yicha amaliy ishlarda ishtirok etish tajribasi – ekologik jihatdan ahamiyatli shaxsiy fazilatlar tejamkorlik, ekologik yo'naltirilgan faoliyat natijalari uchun javobgarlikdir;
- ekologik kompetentning atrof-muhit funksiyalari – ekologik (atrof-muhitdagi hayotning turmush tarzini, insonning moslashuvchanligi va xavfsizligini ijtimoiy tabiat sifatida belgilaydi)
- qiymat (hayotiy faoliyatning qiymat yo'nalishini va qiymatli shart-sharoitlarini ta'minlaydi);
- bashoratli (inson hayotining ko'p qirrali va dinamik muhit sharoitida ko'rsatmalarini ko'rsatish uchun mo'ljallangan);
- ekologik rivojlanishning asosiy yo'nalishlarini, normalarini, qadriyatlarini, mezonlarini va maqsadni nazorat qilishni tanlashni belgilaydi);
- ijtimoiy (ekologik yo'naltirilgan faoliyatning nafaqat tabiiy, balki ijtimoiy omillarga bog'liqligi bilan belgilanadi);
- ijtimoiylashuv jarayonini ta'minlaydi, ijtimoiy-ekologik va iqtisodiy sharoitlarda faoliyat natijalarini baholash maqsadlari, mazmuni, usullari, shakllari, mezonlarini belgilovchi shaxsning ekologik ongini shakllantirishda yetakchi hisoblanadi);
- madaniy (bu nafaqat ekologik, balki umumiy, siyosiy, texnik, iqtisodiy, estetik, badiiy, professional, jismoniy madaniyat bilan bog'liq madaniyat, me'yor va qadriyatlarni shakllantirishning omili);
- shaxsning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga, madaniy qadriyatlarni o'zgartirish, yaratish va qayta tiklashga intilish, muayyan faoliyat turlarida original g'oyalar va yechimlarni moddiy mujassamlashtirishga, eskirgan progressiv, mukammal);
- professional (ekologik profil kasblarini ongli ravishda tanlash va egallash imkoniyatini beradi).

Shaxsning ekologik kompetentligini shakllantirishning dastlabki bosqichi ekologik savodxonlik bo'lib, u to'rtta komponent bilan tavsiflanadi:

- 1) tabiatni insoniyatning yashash joyi, uning "uyi" deb tushunish;
- 2) tabiat va jamiyatning o'zaro ta'siri haqida tabiiy fan bilimlari;

3) atrof-muhit faoliyatining tashkiliy va boshqa qobiliyatlari;

4) tabiiy muhit holatini belgilovchi asboblarni boshqarish qobiliyati va ko'nikmalari. Shunday qilib, savodxonlik, asosan, tabiatni muhofaza qilish faoliyatining xabardorligi va instrumental qurollanishini ta'minlaydi [4, B.96].

Motivatsion va qiymat komponenti tashqaridan ijtimoiy me'yorlar, talablar, amalga oshirilishi kerak bo'lgan taqiqlar shaklida shakllanadi. Mutaxassislarni kasbiy tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishni amalga oshiruvchi ta'lim muassasalarining profiliga muvofiq atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik xavfsizlik va tabiatdan oqilona foydalanish bo'yicha o'quv fanlarini o'qitish ta'minlanishi kerak. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda bu vazifa tizimli xususiyatga ega bo'lmagan (namunaviy dasturlarning ayrim mavzularining ekologiyasi, darsdan tashqari tadbirlar, ekskursiyalar), shuningdek muzeylar, kutubxonalar, ayniqsa himoyalangan tabiiy hududlar, hayvonot bog'lari, botanika bog'lari va boshqalarning ma'rifiy faoliyati tufayli keng ko'lamli pedagogik vositalar orqali hal qilinishi mumkin.

Maktab o'quvchilarining ekologik kompetensiyasini shakllantirishga qaratilgan o'qitish metodikasi doirasida ta'lim maqsadlarini aniqlaylik. Kompetensiya doirasida o'qituvchi diagnostika maqsadlari va vakolatlarini shakllantiradi: "bilim", "ko'nikma", "qiymatga yo'naltirilganlik" va "amaliy tajriba".

Ekologik kompetensiyaning har bir komponenti bir qator elementlarni o'z ichiga oladi. Uning tarkibiy qismlarini ifodalovchi toifalalar ekologik kompetensiyani tashkil etuvchi bilim, ko'nikma, qadriyat yo'nalishi va faoliyat tajribasi, qoida tariqasida sinflarga yoki alohida fanlarga bo'linmaydi. Ularning ko'pchiligi ta'limning barcha darajalarida o'zaro ta'sirga ega bo'lishi mumkin, faqat taqdimotning to'liqligi bilan farqlanadi. Masalan, hatto yettinchi sinf o'quvchisi ham fizik hodisaning eng oddiy kuzatishlarini bajarishga qodir, bu obyektни matematik hisob-kitoblar va o'rganish faqat o'rta maktab o'quvchilari uchun mavjud bo'ladi.

IQTIBOSLAR/ЧОСКИ/REFERENCES

1. En.m.wikipedia.org,https://wfsf.org/.
2. Anapiyayev Foziljonning “Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan Davlat ta’lim standartlari”.
3. Ganiyeva S.A “Bo‘lajak O‘qituvchilarni ekologik kompetentligini rivojlantirish”Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti Ilmiy Axborotlari 2021-yil 5-son 23-34.
4. Мелникова Е.В. Формирование экологических компетенций студентов через проектно – исследовательскую деятельность .// Молодой ученый. – 2015 .№3(83). – с. 347-349. URL: <https://moluch.ru/archive/83/15268>.
5. Ganiyeva S.A “Bo‘lajak O‘qituvchilarni ekologik kompetentligini rivojlantirish”Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti Ilmiy Axborotlari 2021-yil 5-son 23-34 .
6. Ganiyeva S.A “Bo‘lajak O‘qituvchilarni ekologik kompetentligini rivojlantirish”Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti Ilmiy Axborotlari 2021-yil 5-son 23-34.
7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 27-maydagi “O‘zbekiston Respublikasi Ekologik ta’limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 434 –son qarori
8. Abdujabborovna,K.S.(2021 y) Bolalar uyi tarbiyalanuvchilarining pedagogik shartlari. Norasmiy ta’limda Yevropa innovatsiyalari jurnali, 1(2), 158-160.
9. Kholdorova , I. V.(2021). The Folks Discoveries And Generative Lexemes. Theoretical & Applied Science , (3), 267-270
10. <https://www.un.org/ru/ga/unep/index.shtml>
11. En.m.wikipedia.org,https://wfsf.org/
12. K.T.Suyarov, Z.Y.Tillayeva, Z.B.Sangirova, M.K.Yuldasheva , M.M.Avezov, M.X.Baymuratova, D.S.Azamatova, M.T.Umaraliyeva, U.E.Alimuhammedova, S.G.xasanova, D.T.Hasanova, D.Q.Turdiyeva “Tabiiy fanlar” darslik 2-sinflar uchun, Toshkent- 2021
13. K.T.Suyarov, Z.Y.Tillayeva, Z.B.Sangirova, M.K.Yuldasheva , M.M.Avezov, M.X.Baymuratova, S.G.xasanova, “Tabiiy fanlar” darslik 3-sinflar uchun, Toshkent-2022
14. A.Bahromov, Sh.Sharipov,M.Nabiyeva “Tabiatshunoslik” darslik, 4-sinflar uchun, “Sharq “ nashriyoti- matbaa aksiyadorlik kompaniyasi, Toshkent-2020
15. Nurbek, A. (2021, December). THE COMBINATION OF SOCIAL RELATIONSHIPS AND PSYCHOLOGICAL HEALTH. In Conference Zone (pp. 268-270).
16. Nurbek, A. (2021). Psixologik Salomatlik Va Uning Mohiyati. Барқарорлик ва Етакчи Тадқиқотлар онлайн илмий журналі, 1(6), 666-669.
17. Nurbek, A. (2021). Management Psychology Leader and Its Characteristics. Ижтимоий Фанларда Инновация онлайн илмий журналі, 1(1), 13-16.

ISSN: 2181-4066
DOI Journal 10.56017/2181-4066

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

I-ЖИЛД, 5-СОН

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-I, НОМЕР-5

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

VOLUME-I, ISSUE-5

«Педагогик ва психологик тадқиқотлар» электрон журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054834-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Муассис: «IMFAKTOR Pages» масъулияти чекланган жамияти.

Таҳририят манзили: 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55

Эл. почта: tahririyat@imfaktor.uz

Веб-сайт: www.imfaktor.uz